

Γραφές στον Έλλαδικό χώρο

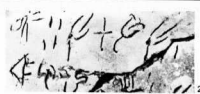
Με την ίδρυση των πρώτων μεγάλων ανακτόρων στην Κρήτη, γύρω στο 2.000 π.Χ.—χώροι που υπερπερνούν τις οικονομικές και διοικητικές δραστηριότητες μιάς ευρύτερης περιοχής—εμφανίζονται πάνω σε σφραγίδες σημάδια που αποτελούν ένα είδος γραφής και μοιάζουν πολύ με τα ιερογλυφικά της Αιγύπτου.

Οι ρίζες αυτές της γραφής βρίσκονται στα «ιδεογράμματα». Τα ιδεογράμματα άπεικονίζουν αντικείμενα που εύκολα μπορεί να αναγνωρίσει κανείς όπως π.χ. ένα πουλί, ένα άγριο, ένα πλοίο, ένα πελέκι κ.λπ. ή πάλι συμβολίζουν έννοιες. Και στις δύο περιπτώσεις τα σημάδια αυτά δεν έχουν φωνητική αξία. Έτσι διαμορφώνεται μια μινωική ιερογλυφική γραφή της οποίας κυριώτερο δείγμα είναι ο πηλινός δίσκος της Φαιστού (εικ. 1). Αποκαλύφθηκε το 1903 σ' ένα μικρό δωμάτιο του ανακτόρου και χρονολογείται στις άρχες της νεοανακτορικής περιόδου (1700 - 1600 π.Χ.). Ο δίσκος έχει και στις δύο πλευρές, ας σπειροειδή διάταξη, ιερογλυφικά σημάδια αποτυπωμένα με σφραγίδα πάνω στο νωπό πηλό — πρώτη χρήση τυπογραφίας — που φανερώνουν μια βαθμιαία σχηματισμένη, απλοποίηση και μεταμόρφωση των αρχικών ιερογλυφικών σημάτων σε γραμμικά. Έτσι εξελίσσεται ένα άλλο σύστημα γραφής που λέγεται «γραμμικό» γιατί έχει και αυτό σημάδια που αν και κατάγονται από τα ιδεογράμματα, δεν αναγνωρίζονται πιά σαν παραστάσεις αντικείμενων, αλλά μοιάζουν με αφηρημένους συνδυασμούς γραμμών.

Αυτό το σύστημα χαρακτηρίζεται σαν «γραμμική Α» και η χρήση του τελειοποιείται και γενικεύεται στη νεοανακτορική περίοδο (1700 - 1400 π.Χ. περίπου). Τέτοια σημάδια έχουν βρεθεί χαραγμένα πάνω σε μικρές αρθρωμένες πήλινες πινακίδες, σ' όλα σχεδόν τα μινωικά κέντρα αυτής της εποχής Κνωσός, Φαιστός, Μάλια, Αγ. Τριάδα, Ζάκρος, Τίλιση, Παλαίκαστρο και Χανιά έχουν να παρουσιάσουν αναπτυσσόμενο γραφειοκρατικό σύστημα (εικ. 2). Η γραφή των κειμένων αυτών δεν έχει ακόμα αποκρυπτογραφηθεί, αλλά φαίνεται ότι η γλώσσα είναι προελ-

1

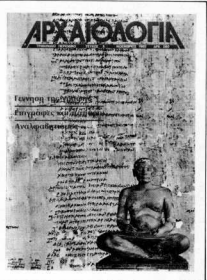
ληνική, συγγενής με τις γλώσσες της Μ. Ασίας. Ανάλογη γραφή, «κυπρομινωική», συναντάμε και στην Κύπρο από το 1500 π.Χ. και μετά. Η τελευταία φάση της εξέλιξης της Κρητικής γραφής πραγματοποιείται με τη δημιουργία του γραμμικού συστήματος Β. Η «γραμμική Β», όπως λέγεται, χρησιμοποιήθηκε από τους Άχαιούς από το 1450 π.Χ. κι ύστερα. Είναι δηλαδή μια μυκηναϊκή ελληνική γλώσσα. Η αποκρυπτογράφηση της το 1952 από δύο Άγγλους (J. Chadwick και M. Ventris), φάνηκε ότι κάθε σύμβολο είναι και μία συλλαβή (συλλαβικό αλφάβητο) καθώς και το περιεχόμενο των πινακίδων, που ήταν κυρίως λογιστικά. Οι πινακίδες της Κνωσού και της Πύλου, πάνω στις οποίες είναι τα γραμμένα στοιχεία όπως π.χ. για την περιοχή του βασιλιά (δούλου, άρματα, όπλισμος κ.ά.) ή σχετικά με τη λατρεία, προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες για την κοινωνική οργάνωση της εποχής (εικ. 3).

Με το τέλος του μυκηναϊκού κόσμου (12ος αι. π.Χ.) φθίνει και το συλλαβωγραφικό σύστημα της γραμμικής Β. Οι φυλετικές ανακατατάξεις που συμβαίνουν στον έλλαδικό χώρο ως τον 9ο και 8ο αι. π.Χ. δημιουργούν νέες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες.

Η επικοινωνία των Ελλήνων εμπόρων με τους Φοίνικες, είχε σαν αποτέλεσμα την εισαγωγή του φοινικικού αλφάβητου στην Ελλάδα, με την προσαρμογή του όμως στις φωνητικές απαιτήσεις της ελληνικής γλώσσας. Τώρα κάθε σύμβολο - γράμμα εκφράζει και ένα φθόγγο - φωνή. Η προσθήκη των φωνηέντων από τους Έλληνες χάρισε στον ευρωπαϊκό πολιτισμό μία σημαντική προσφορά.

Πολύριθμα τοπικά αλφάβητα διατηρήθηκαν στην Ελλάδα ως το τέλος του 5ου αι. π.Χ., όποτε εισάγεται και καθιερώνεται σ' όλον τον Έλλαδικό χώρο το ιωνικό. Η πανελλήνια μορφή όλων των γραμμάτων επτάβηλες μία ένότητα γραφής που άργητα εύκολα θα φτάσει στα άπειρα κράτη των ελληνιστικών βασιλείων της Ανατολής.

K.E.

ΕΠΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

H. Ahweiler Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Paris I. Ομότιμος Πρόεδρος

M. Ανδρόνικος Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

H. W. Catling Διευθυντής της Αγγλικής 'Αρχαιολογικής Σχολής 'Αθηνών

N. Γιαλοφίτης Γενικός 'Επιθεωρητής 'Αρχαιοτήτων

A. Di Vita Διευθυντής της 'Ιταλικής 'Αρχαιολογικής Σχολής 'Αθηνών

H. Immerwahr Διευθυντής της 'Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών 'Αθηνών

H. Kyrieleis Διευθυντής του Γερμανικού 'Αρχαιολογικού 'Ινστιτούτου 'Αθηνών

Γ. Λαδάς Καθηγητής Πολυτεχνικής Σχολής Θεσσαλονίκης

R. Martin 'Ακαδημαϊκός, Καθηγητής Πανεπιστημίου Paris I και της Ecole Pratique des Hautes Etudes

X. Ντούμας Καθηγητής Πανεπιστημίου 'Αθηνών

O. Picard Διευθυντής της Γαλλικής 'Αρχαιολογικής Σχολής 'Αθηνών

N. Σβώρονος Καθηγητής της Ecole Pratique des Hautes Etudes

Σ. Φιλιππάκης Υπεύθυνος των Προγραμμάτων 'Αρχαιομετρίας του Κ.Π.Ε. «Δημόκριτος»

Το τρίτο μέρος του άρθρου του Δ. Χριστοπούλου «Φηρόβιτο» θα δημοσιευθεί στο επόμενο τεύχος.

Παρονομαστή τεύχος 4: σ. 8, στήλ. 1, 778 αντί 756. - σ. 25 εικ. 6 ζωφόρος αντί ζωγράφος. σ. 28, εικ. 9, το χέρι έχει την αντίθετη κατεύθυνση. - σ. 48, Κοιμητηριόν αντί Κοιμητηριέν. σ. 50, Γεωργίους Α' αντί Β'. - σ. 57, σημ. 4, να συμπληρωθεί: έρινας του 1941 αλλά δεν είναι γνωστή η θέση που βρέθηκε. Τους προέλασαν από το λόφο του Μπιαρτάρι, όπου το ελληνιστικό/ρωμικό νεκροταφείο, και όπου οι ανασκαφές του 1981 έδωσαν και άλλα τεμάχια γεωμετρικών αγγείων. - σ. 77, στ. 3, στήλ. 55, μη αντί mg.